

Крючкова І.В., к.е.н.

Гончар Н.Ю., к.е.н.

Богдан І.В.

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В 2000 РОЦІ

А н о т а ц і я

У статті оцінюється загальноекономічна кон'юнктура, характер динаміки галузових складових валового внутрішнього продукту, а також макроекономічні структурні перетворення та ступінь їх гармонізації. Враховується можлива дія основних позитивних і негативних чинників економічного зростання, наводяться припущення щодо зміни економічного середовища в країні, а також здійснюється оцінка основних макроекономічних показників України на IV квартал та 2000 р. в цілому.

A b s t r a c t

In this article special consideration is given to estimation of economic conjuncture as a whole, character of the dynamic of GDP' branch components, also macroeconomic structural transformation and the rate of their harmonization.

The authors also taking into account possible influence of the main positive and negative factors of economic growth, giving assumptions about the change of economic environment in the country, and also carrying out an estimate of the main Ukrainian macroeconomic indicators for IV quarter and 2000 year as a whole.

Загальна економічна кон'юнктура, динаміка ВВП та структурні перетворення. Аналіз розвитку економіки України в 2000 р. показав, що підприємства за умов сприятливої внутрішньої та зовнішньої кон'юнктури, а також досягнення навіть незначної гармонізації кризових макродеформацій в пропорціях обороту ВВП можуть розпочати швидкий рух у напрямку зростання обсягів виробництва. Головним питанням на сьогодні є: "Що може забезпечити подальше стабільне та динамічне економічне зростання?".

Макроекономічний аналіз свідчить, що чинником прямої дії на зростання промислового випуску, яке розпочалося з травня 1999 р., став перерозподіл доходів на користь вітчизняних промислових підприємств завдяки перш за все реальній девальвації гривні, що відбулася за період з серпня 1998 р. по травень 1999 р. більше ніж в 1,5 раза; водночас цінова конкурентоспроможність економіки України по відношенню до головних її зовнішньоекономічних партнерів зросла більше, ніж на 20 відсотків.

Саме цей важіль став детонатором економічних змін, хоча зростання виробництва, за умови досягнення потенційного зростання експорту (з урахуванням цінових переваг, що з'явилися), мало бути значно вищим. Тому питання не у тім, чому відбулося зростання промислового виробництва (а потім і

ВВП в цілому), а чому воно було таким незначним – адже експорт товарів за цей період мав зрости значно більше.

Відомо, що на сигнали ринку щодо зростання попиту можна швидко відреагувати за умови наявності резервних потужностей і трудових ресурсів, а також можливості залучення фінансових ресурсів (власних чи запозичених). Середній коефіцієнт завантаження виробничих потужностей підприємств становить менше 40 %, отже, саме значний дефіцит оборотних коштів підприємств та неможливість мобільного залучення дешевих кредитів роблять економіку України занадто інерційною, призводять до втрат потенційних доходів.

Розрив у часі, що виник між зростанням цінової конкуренто-спроможності та нарощуванням виробництва, заповнювався поступовим зростанням прибутків підприємств-експортерів та підприємств, що використали цінові переваги для імпортозаміщення, зростанням їх кредитоспроможності, надалі – збільшенням обсягів кредитування підприємств і знов – нарощуванням виробництва.

Весь ланцюг подій, доки існував *головний імпульс технологічно слабкої економіки – зростання цінової конкурентоспроможності* – розвивався за своїм, досить інерційним лагом. Починаючи з лютого 2000 р., цінова конкурентоспроможність української економіки почала падати, а нові чинники зростання (скажімо, нецінова конкурентоспроможність) працюють на досить малих сегментах ринку, де представлені як деякі високотехнологічні вироби, за якими Україна ще зберігає лідерство (літаки, кораблі, зброя тощо), так і виробництва, що мають пряме відношення до первинної переробки сировини.

В цілому за кризові роки економіка України у технологічному сенсі ще більше відстала від своїх конкурентів: вона не може суттєво розширити свою присутність на зовнішніх ринках без цінових переваг та сприятливої зовнішньої кон'юнктури. Внутрішній ринок, особливо продуктів агропромислового комплексу¹, сьогодні перебуває під значним тиском імпортерів, хоча саме цього року значно зростають внутрішні ціни; отже, і тут відсутня стабільність. До того ж, економіці України загрожують інші ймовірні шоки: енергетичні, боргові тощо.

Розвиток економіки України в найближчій перспективі багато в чому залежатиме від правильно обраної макроекономічної політики, особливо в частині підтримки цінової конкурентоспроможності, яка разом із гармонізацією пропорцій відтворення ВВП поки що залишається чи не найвизначальнішим чинником економічного зростання.

Динаміка реального ВВП на рисунку, що відображає кон'юнктурну криву економіки України, виглядає досить оптимістично. Починаючи з вересня 1999 р. вона знаходиться вище 100-відсоткової позначки.

¹ За 8 місяців поточного року в порівнянні із відповідним періодом минулого року імпорт продукції сільського господарства виріс більше ніж утричі.

Аналіз результатів функціонування економіки за 9 місяців поточного року свідчить, що в країні зберігається тенденція до економічного зростання. Насамперед, триває прискорений розвиток промислового виробництва, що головним чином обумовлює економічне зростання в цілому (табл. 1). За 9 місяців 2000 р. порівняно з відповідним періодом 1999 р. темпи приросту валової доданої вартості в промисловості (11,6 %) більш ніж вдвічі випередили цей

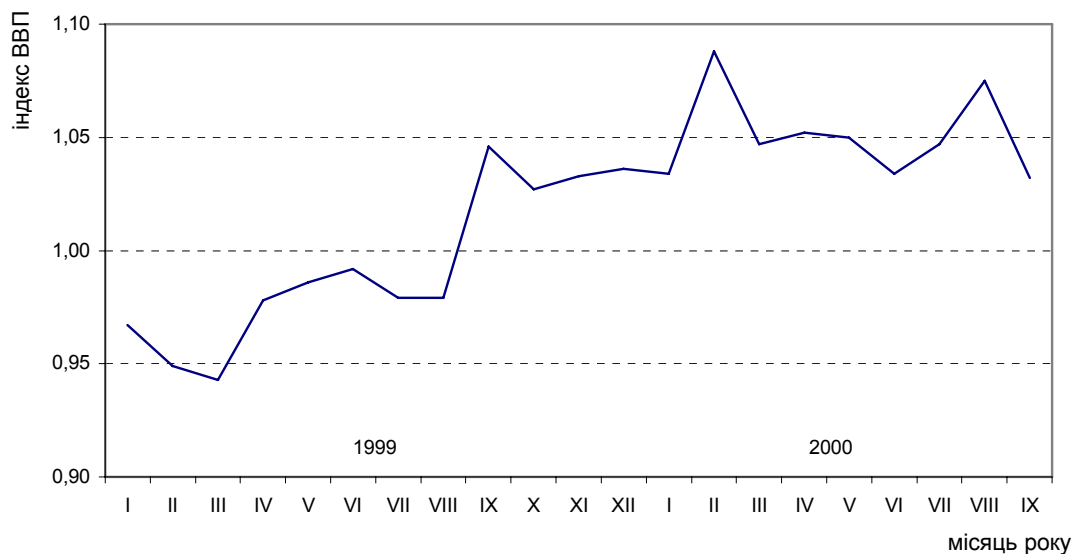

Рис. Індекс ВВП до відповідного місяця попереднього року

показник по економіці в цілому (4,7 %). Піднесення промислового виробництва вирішально вплинуло на збільшення валової доданої вартості в галузях, що виробляють товари (7,9 %)¹. Доречно нагадати, що тенденція зростання в промисловому виробництві зберігається з травня 1999 року.

Економічне піднесення промислового виробництва в поточному році нерозривно пов'язане з появою певних структурних зрушень позитивного спрямування. Так, вперше за довготривалий кризовий період в Україні можна відмітити започаткування позитивних змін в структурі промислового виробництва на користь деяких галузей, що випускають продукцію переважно кінцевого використання. За січень–вересень 2000 р. проти відповідного періоду 1999 р. виробництво товарів народного споживання зросло майже на чверть (для порівняння: приріст на 5,1 % у січні–вересні 1999 р. проти січня–вересня 1998 р.). Одним із чинників такого зростання стало збільшення споживчого попиту, отже, і розширення внутрішнього ринку за рахунок погашення заборгованостей із заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат. При цьому позитивним

¹ Базу даних для аналітико-прогнозних розрахунків підготували Макушенко Т.М., Мартинюк А.Г.

надбанням поточного року є випереджаючий розвиток виробництва непродовольчих товарів, темп приросту яких становив 32,5 % порівняно з 19,5 % у виробництві продовольчих товарів.

Таблиця 1

Динаміка випуску товарів та послуг і валової доданої вартості
по галузях економіки України за січень–вересень 2000 р.*

(у % до відповідного періоду 1999 р.)

Галузь	Випуск товарів та послуг	Валова додана вартість	Випуск товарів та послуг	Валова додана вартість	Випуск товарів та послуг	Валова додана вартість
	січень-березень		січень-червень		січень-вересень	
По галузях економіки – всього	106,2	105,1	105,8	104,7	106,0	104,7
у тому числі:						
по галузях, які виробляють товари:	108,1	107,6	108,1	107,8	108,4	107,9
промисловість	109,7	109,8	110,8	110,9	111,6	111,6
будівництво	108,9	107,7	102,3	102,1	100,8	100,6
сільське господарство	95,1	96,7	65,4	97,6	101,3	102,9
інші галузі	90,0	90,0	89,8	89,5	91,5	92,0
по галузях, які надають послуги:	103,2	102,9	102,1	102,1	101,5	101,4
транспорт і зв'язок	104,3	103,7	101,8	101,2	101,7	101,4
галузі сфери обігу з них:						
торгівля та громадське харчування	109,2	107,2	106,5	106,0	106,2	106,0
освіта	100,6	100,6	101,0	101,0	100,2	100,2
охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення	100,5	100,5	100,0	100,0	99,7	99,7
інші галузі	100,9	101,5	100,9	101,7	99,6	99,8

*За даними Держкомстату України.

Економічне зростання харчової промисловості (завдяки покращанню асортименту та якості вітчизняних продуктів харчування) забезпечило хоча і невелике, але дуже важливе для всієї української економіки структурне зрушення: частка галузі в загальній структурі промислового виробництва за січень–вересень 2000 р. збільшилася до 16,1 % порівняно з 14,6 % за відповідний період 1998 та 1999 рр. (табл. 2).

Позитивною ознакою майбутнього економічного піднесення України є динамічний розвиток машинобудування та металообробки, де починаючи з вересня 1999 р. мало місце щомісячне стабільне економічне зростання, а за січень–вересень поточного року приріст випуску досяг 11,5 відсотка.

Піднесення ділової (у тому числі експортної) активності позитивно позначилося на прискоренні розвитку енергетичного машинобудування, де приріст виробництва становив близько 14 %, металургійного – 16,1, підіймально-транспортного машинобудування – 17,8, електротехнічній промисловості – 41, машинобудування для легкої і харчової промисловості та побутових приладів – 25,1, а також суднобудування – 54,1 % та авіаційної промисловості – 39,2 відсотка.

Таблиця 2

Галузева структура промислового виробництва України
за січень–вересень 1998–2000 рр.*

Показник	У цілому за січень–вересень		
	1998	1999	2000
Промисловість – всього	100,0	100,0	100,0
у тому числі:			
електроенергетика	13,1	16,0	12,0
паливна промисловість	11,6	11,7	10,5
чорна металургія	23,9	24,1	28,2
кольорова металургія	1,5	2,0	2,6
хімічна та нафтохімічна промисловість	6,6	5,3	5,9
машинобудування та металообробка	16,1	14,4	13,1
лісова, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість	1,7	2,1	2,3
промисловість будівельних матеріалів	3,5	3,3	2,5
легка промисловість	1,5	1,4	1,6
харчова промисловість	14,6	14,6	16,1

*Розраховано за даними Держкомстату України.

Однак темпи розвитку машинобудування та металообробки не були такими, щоб збільшити представництво галузі в структурі загальнопромислового випуску; внаслідок цього за 9 місяців 2000 р. частка даної галузі становила лише 13,1 % порівняно з 16,1 % у 1998 р. та 14,4 % у 1999 році.

Економічне зростання продовжується в легкій промисловості, обсяг виробництва якої за 9 місяців поточного року збільшився більш ніж на третину (38,7 %), у тому числі в текстильній галузі – більш ніж наполовину, швейній – майже на 40 %, шкіряній, хутряній і взуттєвій – на 29,3 відсотка. Подальший економічний розвиток легкої промисловості об'єктивно потребує насамперед суттєвого зростання доходів населення, що дозволило б підприємствам галузі (в першу чергу швейним та трикотажним) врешті-решт переорієнтуватися з роботи на толінговій основі на обслуговування внутрішнього ринку.

Однією з економічних передумов зростання промислового виробництва в поточному році було збільшення інвестування промислового розвитку протягом 1998 р. і особливо в 1999 році. Так, в 1999 р. при стабільному в цілому по промисловості рівні інвестування (100,9 % по відношенню до 1998 р.) у

кольоровій металургії обсяги капітальних вкладень зросли в 2,33 раза, в легкій – в 1,44, промисловості будівельних матеріалів – в 1,24, деревообробній та целюлозно-паперовій промисловості – в 1,18 раза. Особливе значення для економічного розвитку в цілому мало збільшення обсягів капітальних вкладень в машинобудування та металообробку: в 1998 р. – в 1,06, в 1999 р. – в 1,19 раза.

У 2000 р. з огляду на інтенсивність інвестиційних процесів почали закладатися основи для майбутнього стабільного економічного зростання. Протягом I півріччя 2000 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року інвестиції в промисловість збільшилися в 1,34 раза (при середньому темпі по економіці 1,21 раза), у тому числі в галузях, що виробляють продукцію кінцевого використання: в м'ясо-молочну промисловість – в 1,68 раза, харчосмакову – в 1,6, машинобудування – в 1,27 раза. Водночас зберігається перевищення темпів інвестування в базових галузях над середньпромисловим значенням, а саме: капіталовкладення в чорну металургію збільшилися в 1,44 раза, в електроенергетику – в 1,35 раза.

Проте позитивну тенденцію до зростання української промисловості ще не можна оцінювати як підйом виробництва на міцному економічному підґрунті. Це пов'язується з деякими проявами негативного характеру, які властиві для промислового розвитку в поточному році. Передусім це стосується відсутності корінних позитивних змін у структурі промислового виробництва. Так, незважаючи на започаткування деяких позитивних структурних зрушень, структура сучасного українського промислового виробництва залишається вкрай zdeформованою. Крім того, продовжується збільшення і без того гіпертрофовано великої частки чорної металургії: за січень–вересень поточного року вона перевищила 28 % порівняно з 23,9 % за відповідний період у 1998 р. та 24,1 % у 1999 р. (див. табл. 2).

Прискорене зростання поряд з чорною металургією також інших енергоємних галузей (хімічної промисловості, кольорової металургії, енергетики) призвело до того, що їх сукупна частка в структурі промислового виробництва вже наближається до 60 %, що закріплює ознаки економіки сировинного типу. Це робить економіку України вразливою до зовнішніх шоків особливо з огляду на зростання цін на енергоресурси наприкінці 2000 р. та у 2001 році.

Питомі витрати енергоресурсів на виробництво одиниці ВВП, які за останні роки зросли в 3–4 рази, суттєво зменшують конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Так, якщо в Японії витрати умовного палива на одиницю виробленого ВВП (в доларах США) складають 370 грамів, в США – 600 грамів, то в Україні – 4,7 кілограма.

На жаль, у поточному, як і в попередні роки, регулятивні зусилля Уряду спрямовувалися не на докорінне вдосконалення структури виробництва, а насамперед на створення пільгового режиму господарювання для енергоємних

виробництв (зокрема, йдеться про Закон України “Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України”). У поточному році значною мірою втрачено можливості щодо нарощування випуску конкурентоспроможної наукоємної продукції з меншою енергоємністю.

Затримка в часі із корінними енергозберігаючими структурними перетвореннями в промисловому виробництві за умови подорожчання енергоносіїв (тобто вже найближчим часом) негативно позначиться на перспективах економічного зростання України в цілому; до того ж вона не дозволяє належним чином використати потенційні можливості країни стосовно виробництва наукоємної та високотехнологічної продукції.

У будівництві в січні–вересні 2000 р. внаслідок обмеженості фінансових ресурсів майже зійшла нанівець позитивна тенденція до зростання обсягів будівництва: валова додана вартість галузі порівняно з відповідним періодом 1999 р. збільшилася лише на 0,6 відсотка.

У сільському господарстві, за даними Держкомстату України, за 9 місяців поточного року проти порівняного періоду минулого року обсяг ВДВ збільшився майже на 3 % (вперше за кризові роки); однак попри реформаторські заходи Уряду щодо корпоративного сектора, ситуація залишається дуже складною. Саме в корпоративному секторі, наприклад, за січень–серпень поточного року порівняно із відповідним періодом попереднього року виробництво сільгосппродукції скоротилося на 17,2 відсотка. Економічне зростання тривало лише в приватних господарствах (на 11,1 %), де мало місце збільшення як посівних площ, так і врожайності культур.

По галузях, що надають послуги, темпи приросту валової доданої вартості протягом поточного року дещо знижувалися і за 9 місяців становили лише 1,4 % проти майже 3 % за I квартал та 2,1 % за I півріччя (порівняно з відповідними періодами 1999 р.). Невисокі темпи зростання (крім торгівлі та громадського харчування) обумовлюються насамперед загальною економічною ситуацією та неефективним державним впливом на цю сферу. Зокрема, транспортним комплексом було втрачено можливості економічного підйому за рахунок нарощування обсягів транзитних перевезень. Причиною цього стала відсутність виваженого державного втручання: існування неупорядкованих багаточисленних зборів (митних, економічних, фітосанітарних) суттєво зменшило конкурентоспроможність українських транспортників незважаючи на те, що вітчизняні тарифи на перевезення вантажів були низькими.

Піднесення галузей економіки України в поточному році супроводжувалося певними позитивними змінами в перерозподілі фінансових результатів їх діяльності. Так, за січень–липень 2000 р. в галузевій структурі прибуткових підприємств частка промисловості збільшилася майже до 59 % проти 54,8 % за відповідний період 1999 року. Одночасно суттєво скоротилося представництво промисловості в загальній структурі збитків: з 68,5 до 46,1 відсотка. Цьому сприяло як збільшення випуску

конкурентоспроможної промислової продукції (включаючи експортну), так і накопичення виробниками досвіду господарювання на ринкових засадах. Безпосередньо в промисловості найбільша частина прибутку припадає на чорну металургію, паливну та харчову галузі.

Покращився також міжгалузевий перерозподіл прибутку в структурі агрегованих галузей економіки на користь промисловості. Це можна оцінити як просування вперед порівняно з минулими роками, коли мало місце гіпертрофоване за обсягами перетікання прибутку, створеного у промисловому виробництві, до галузі транспорту та зв'язку (головним чином трубопровідного транспорту).

Варто відзначити, що в цілому в поточному році в економіці України ще не відбулося суттєвих структурних змін на користь енергозбереження та збільшення випуску наукоємної продукції кінцевого використання. Одночасно з започаткуванням зростання виробництва товарів народного споживання в економіці України залишається вкрай негативне явище подальшого нарощування виробництва в енергоємних сировинних галузях. Більше того, в 2000 р. не закладено економічних основ для здійснення назрілої структурної перебудови в найближчій перспективі.

Серед факторів, які гальмують просування вперед української економіки (у тому числі промисловості), є ціновий фактор. До кінця 2000 р. слід очікувати посилення його негативної дії, про що свідчить ціновий сплеск саме в критичних галузях української промисловості. Так, протягом 9 місяців 2000 р. найбільший рівень зростання цін мав місце в паливній галузі, а саме – на 27,1 % до попереднього періоду; або на 9,9 % вище за приріст оптових цін в цілому по промисловості.

Подорожчання товарів харчової промисловості майже на чверть (24,8 %) було обумовлено різким зростанням цін на продукцію борошномельно-круп'яної галузі (в 1,6 раза), що перевищило середньпромисловий рівень оптових цін відповідно на 7,9 % та 1,4 раза. При цьому у зазначених галузях промисловості динаміка оптових цін значно випереджає зміни споживчих цін, що свідчить про наявність інфляції витрат. Враховуючи економічну роль цих галузей промисловості, очевидно, що в результаті створюється певний інфляційний накид для продукції кінцевого попиту. Зокрема, за 5 місяців поточного року індекс оптових цін паливної промисловості перевищив індекс споживчих цін на 2 %, харчової промисловості – на 7 (у тому числі борошномельно-круп'яної – на 37,2 %), за 9 місяців перевищення по цих галузях становило відповідно 4,3 та 2,6 відсотка.

Таким чином, слід очікувати продовження ланцюгової реакції деякого зростання цін в економіці в цілому, поштовх для якої надасть також і паливна галузь. Значне зростання цін на хлібобулочні та круп'яні вироби як базовий продуктовий товар, призводить врешті-решт до подорожчання продовольства як такого. Це має обумовити скорочення внутрішнього споживчого попиту, а звідси і зменшення об'єктивних передумов для подальшого економічного зростання.

Фактором економічного зростання, який не використовується належним чином, є експорт українських товарів і послуг.

Аналіз свідчить, що економічний підйом ряду галузей промисловості протягом 8 місяців поточного року був пов'язаний із відповідним зростанням експортних поставок. Згідно з даними за січень–серпень 2000 р. проти порівняного періоду 1999 р., номінальні обсяги¹ експорту продукції чорної металургії збільшилися в 1,37 раза, кольорової – в 1,38 раза, промисловості будівельних матеріалів – у 1,31 раза, хімічної – в 1,45 раза (у тому числі за рахунок переробки давальницької сировини), деревообробної – в 1,33 раза. Проте зростання експортних поставок не супроводжувалося позитивними структурними зрушеннями у виробництві, оскільки зростає експорт продукції з низьким ступенем переробки. Так, за даними Держкомстату України, в загальному обсязі експорту товарів у січні–серпні 2000 р. проти відповідного періоду 1999 р. частка чорних металів збільшилася з 33,2 до 36,8 %, мінеральних добрив – з 2,5 до 2,9 %, алюмінію та виробів з нього – з 3,2 до 3,5 відсотка.

Разом з тим експортна спрямованість не має довгострокової перспективи. Збільшення експорту в поточному році на відміну від 1999 р. мало місце не внаслідок підвищення цінової конкурентоспроможності українських товарів (оскільки відбувалося її зменшення), а завдяки тому, що вітчизняні виробники скористалися досить сприятливою зовнішньоекономічною кон'юктурою в частині товарів таких галузей, як чорна металургія, хімічна та нафтохімічна промисловість, деревообробна, машинобудівна та харчова промисловість.

Аналіз тенденцій економічного розвитку за 1999 р., а також за січень–вересень поточного року та оцінка перспектив зовнішньоекономічної діяльності України приводять до висновку, що в 2000 р. темпи економічного зростання знизяться. За нашою оцінкою приріст валової доданої вартості в 2000 р. становитиме 3,0 % (табл. 3). При цьому темпи приросту ВДВ в галузях, що виробляють товари, можуть дещо перевищити рівень приросту по економіці в цілому, склавши 4 % за рік.

У складі галузей, що надають послуги, в 2000 р. можна очікувати прискореного розвитку транспорту і зв'язку – майже 5 % приросту. Економічна основа такого зростання створюється як за рахунок високої рентабельності даних галузей, так і збільшення їх кредитування. Якщо в цілому по економіці за січень–червень 2000 р. обсяги кредитних вкладень, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання, зросли в 1,21 раза, а промисловості – в 1,26, то кредитування транспорту збільшилося в 1,18, зв'язку – в 1,71 раза. Однак у зв'язку з тим, що в I та II кварталах поточного року мало місце деяке зниження темпів розвитку цих галузей, річний темп приросту ВДВ по транспорту та зв'язку дорівнюватиме середньому темпу приросту ВДВ (3,4 %) по галузях в цілому.

¹ На жаль, Держкомстат України дотепер не визначає цінових та реальних складових експорту галузей економіки.

Таблиця 3

Основні макроекономічні показники України

Показник	1998 р.	1999 р.	2000 р.
	факт		оцінка
Валовий внутрішній продукт (номінальний), млн.грн.	102 593	127 126	166 078
Річні індекси реального ВВП	0,981	0,996	1,030
Індекс споживчих цін:			
рік до року	1,106	1,227	1,274
грудень до грудня минулого року	1,200	1,192	1,255
середньомісячний	1,016	1,015	1,019
Індекс оптових цін:			
рік до року	1,132	1,311	1,230
грудень до грудня минулого року	1,354	1,157	1,271
середньомісячний	1,026	1,012	1,020
Дефлятор ВВП	1,121	1,244	1,268
Курс долара середньорічний, грн. за 1 дол.	2,450	4,136	5,708
Курс долара на кінець періоду, грн. за 1 дол.	3,427	5,216	6,607
Індекс курсу долара за рік	1,808	1,522	1,267
Індекс реального курсу долара за рік	1,507	1,277	1,009
Індекс реального ефективного обмінного курсу за рік	1,154	1,362	1,025
Сальдо торгівельного балансу товарів та послуг, млн.дол.США	-1207	997	119
Прямі іноземні інвестиції, млн.дол.США	740	496	620
Доходи консолідованого бюджету, % до ВВП	28,2	25,6	26,7
Видатки консолідованого бюджету, % до ВВП	30,4	27,1	26,7
Дефіцит бюджету, % до ВВП	2,2	1,5	0,0
Реальні індекси основних макропоказників			
Валовий випуск в основних цінах	0,969	1,000	1,037
Валова додана вартість	0,980	0,997	1,031
Валовий внутрішній продукт	0,981	0,996	1,030
Оплата праці найманих працівників	0,982	0,971	1,023
Чисті податки	0,976	0,946	1,020
Валовий прибуток, змішаний дохід	1,016	1,097	1,072
нефінансових корпорацій*	0,956	1,140	1,091
домашніх господарств*	1,075	1,020	1,060
Соціальні трансферти*	0,905	1,041	1,007
Поточні податки на доходи, майно тощо*	0,919	0,977	1,017
Наявний дохід нефінансових корпорацій*	0,737	1,266	1,117
Наявний дохід домашніх господарств*	1,026	0,972	1,028
Кінцеві споживчі витрати**	0,999	0,975	1,015
домашніх господарств	1,020	0,976	1,030
сектора загальнодержавного управління	0,965	0,971	0,982

Продовження табл. 3

Показник	1998 р.	1999 р.	2000 р.
	факт		оцінка
у тому числі			
індивідуальні	0,987	0,941	0,994
колективні	0,933	1,016	0,964
Валове нагромадження**	1,004	0,934	1,097
валове нагромадження основного капіталу	1,026	0,992	1,072
нефінансових корпорацій	1,006	1,018	1,112

* 1999 рік – оцінка.

**Оцінка фахівців Інституту по даних показниках за 1999 р. не співпадає з офіційними попередніми статистичними даними.

Секторні відтворювальні пропорції та їх гармонізація. Однією з ключових проблем розвитку економіки України у 2000 р. є гармонізація секторних пропорцій з метою створення збалансованої моделі економічного розвитку з достатнім рівнем та високою ефективністю капіталоутворення на новій технологічній основі. Макроекономічні деформації нині є стримуючим чинником динамічного розвитку економіки України, який відстає від свого потенційного рівня.

Передумовою вирішення цієї проблеми є використання інфляційного та девальваційного фону для цілеспрямованої ліквідації відтворювальних деформацій в розподілі та перерозподілі доходів між інституційними секторами економіки, що виникли за кризові роки. Починаючи з 1993 р., саме деформаційні чинники стали основними блокаторами виходу України з кризи. На жаль, державне регулювання економіки в період з 1996 по 1999 рр. не тільки не оздоровило макроекономічну ситуацію, але й внаслідок проведення недалекоглядної політики надмірного зовнішнього запозичення погіршило її. Це на довгий строк закріплює необхідність продовження політики жорсткого оподаткування сумлінних платників податків, щоб за їх рахунок виконувати зовнішні зобов'язання держави.

З огляду на макроекономічне регулювання, назріла необхідність зростання рівнів валового прибутку нефінансових корпорацій та первинних доходів домашніх господарств із одночасним скороченням частки нарахованих чистих податків сектору загального державного управління. Такі структурні перетворення в первинних доходах інституційних секторів в свою чергу призвели б до збільшення рівня наявних доходів відповідних секторів економіки в валовому наявному доході з подальшим зростанням національних заощаджень та рівня капіталоутворення.

У I півріччі 2000 р. у порівнянні із відповідним періодом 1999 р. відбулись деякі зміни в розподілі первинних доходів за секторами економіки. Так, темпи зростання первинних доходів домашніх господарств (включаючи оплату праці та змішаний дохід) поступилися реальним темпам росту ВВП, що призвело до

скорочення частки первинних доходів домашніх господарств у ВВП. При цьому перша частина первинних доходів населення – нарахований (а не фактично сплачений) обсяг реальної оплати праці – скоротилася внаслідок скорочення реальної середньої заробітної плати та чисельності найманих працівників, а змішані доходи населення зросли за рахунок активізації господарської (включаючи підприємницьку) діяльності домашніх господарств. У I півріччі 2000 р. у порівнянні із відповідним періодом 1999 р. рівень оплати праці в структурі ВВП зменшився з 49,3 до 46,2 %, рівень змішаних доходів домашніх господарств зріс на два відсоткових пункти, що дещо компенсувало грошові втрати домашніх господарств в частині нарахованої оплати праці.

У той же час фактично отримані грошові доходи по статті “Оплата праці” балансу грошових доходів та витрат населення зросли в результаті погашення боргів минулих періодів, що *забезпечило збільшення фактично отриманих грошових доходів населення* (за 8 місяців 2000 р. на 13 % в реальному обчисленні) та погашення споживчого попиту на товари народного споживання (див. нижче).

Головною причиною реального зростання грошових доходів населення було погашення заборгованостей за заробітною платою та пенсійними виплатами. Так, у порівнянні з відповідним періодом минулого року заборгованість за заробітною платою навіть номінально зменшилася на 9 % (в середньому за період).

Якщо процес погашення боргів із заробітної плати та пенсій триватиме і в IV кварталі 2000 р., то це стане чинником подальшої активізації споживчого попиту широких верств населення, що сприятиме зростанню виробництва вітчизняних товарівиробників.

Одним із найважливіших індикаторів-передвісників коливань економічної кон'юнктури в Україні є зміни у первинних доходах підприємств, від яких залежать їх плато- та кредитоспроможність. Так, в IV кварталі 1999 р. помітно збільшився реальний валовий прибуток нефінансових корпорацій, що призвело до зростання рівня їх первинних доходів з 16,6 % в 1998 р. до 19 % в 1999 р. (за попередніми оцінками). Така зміна сприяла зростанню депозитів суб'єктів господарювання, розширенню обсягів кредитування підприємств, загальному підвищенню економічної кон'юнктури на початку 2000 року.

Зростання реального валового прибутку нефінансових корпорацій відбувалося протягом січня та лютого 2000 р., але починаючи з березня ситуація змінилася на гірше – розпочалося скорочення реальних фінансових результатів підприємств. ***Так, якщо за два перших місяці року в порівнянні з відповідним періодом 1999 р. балансовий прибуток підприємств зріс майже в 1,5 раза, то за даними восьми місяців він вже впав більш ніж на 23 відсотки. Позитивні тенденції зростання реальних фінансових результатів(19,6 %) збереглися на промислових підприємствах.***

Якщо ж проаналізувати щомісячну динаміку індексу кумулятивного прибутку прибуткових підприємств, то тут відбувалося постійне скорочення темпів

його росту: за січень–серпень – зниження до 6 %, що свідчить про дію цінового чинника зниження прибутковості. Аналогічна тенденція спостерігається на промислових підприємствах, де приріст прибутку знизився з 48,4 % в січні 2000 р. до 4,2 % за січень–серпень.

Відповідно до зміни фінансових результатів підприємств відбулися коливання в обсягах депозитів нефінансових корпорацій. Якщо протягом I кварталу 2000 р. мало місце реальне зростання депозитів нефінансових корпорацій на 5,9 % (на 5,4 % в національній валюті та на 6,3 у ВКВ), то у квітні тенденція різко змінилася на гірше – обсяги депозитів сектора навіть номінально скоротилися на 3 %, але починаючи з травня депозити підприємств знову почали зростати; на кінець серпня їх реальний приріст становив в національній валюті 37 %, у ВКВ – 18 відсотків. Одним із чинників зростання депозитів було поступове нарощування кредитування нефінансових корпорацій. На кінець серпня реальний приріст обсягів кредитування в національній валюті становив 39 %, у ВКВ – 15 відсотків.

Останнім часом зміни на фінансових ринках є досить позитивними з огляду на підґрунтя для стабільного економічного розвитку, але розбіжність в тенденціях зміни прибутків прибуткових підприємств і зростання кредитування можуть призвести до кризових наслідків, а саме зростання неповернених кредитів.

Одним із значущих індикаторів структурних змін у ВВП за секторними доходами є рівень чистих податків сектора загального державного управління, який в Україні значно перевищує відповідний показник розвинених країн. За даними I півріччя 2000 р., частка чистих податків у структурі ВВП за доходами зросла до 19,1 % (з 18,9 % у відповідному періоді 1999 р.), що свідчить про посилення податкового тиску на суб'єкти господарювання.

Виходячи зі сказаного, можна зробити висновок, що протягом 8 місяців 2000 р. не відбулося очікуваних позитивних змін у перерозподілі доходів між секторами економіки на користь нефінансових корпорацій. Збільшується вірогідність повернення до звуженого русла фінансових потоків в реальному секторі економіки, що обов'язково вплине на зниження темпів економічного зростання. Така ситуація свідчить про серйозні прорахунки держави в політиці доходів, яка реалізується не тільки шляхом податково-бюджетного їх перерозподілу, але й шляхом реалізації валютної, монетарної, кредитної, цінової політики тощо.

Зокрема, тривожним *індикатором зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників у порівнянні з основними зовнішньоекономічними партнерами України стало зменшення оберненого показника ефективного реального обмінного курсу* в I та II кварталах 2000 р. в порівнянні із IV кварталом 1999 р. (відповідно на 1,6 та 2 %), що призвело до погіршення цінової конкурентоспроможності економіки України, знизило прибутки експортерів і призупинило їх реакції на позитивні сигнали сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури. Крім того, враховуючи малий лаг між зниженням цінової

конкурентоспроможності і погіршенням економічного становища вітчизняних товаровиробників та падінням кон'юнктурної кривої, значне скорочення темпів зростання виробництва доданої вартості промисловості може відбутися вже у IV кварталі 2000 року.

Перелічені вище зміни у секторному перерозподіленні первинних доходів призвели до змін в структурі наявних (чистих) доходів секторів економіки.

Таким чином, у I півріччі 2000 р. у порівнянні з відповідним періодом 1999 р. головний перерозподіл первинних та наявних доходів відбувся між сектором загальнодержавного управління та сектором домашніх господарств на користь останніх, що разом із погашенням боргів минулих років активізувало споживчий попит населення та розвиток відповідних галузей економіки. Негативним фактором економічних перетворень залишається низький рівень первинних та наявних доходів сектора нефінансових корпорацій, що стримує вкрай необхідне державі технологічне оновлення виробництва, затримує макроекономічне оздоровлення.

Що стосується ймовірних змін у макроекономічних процесах до кінця 2000 р., то події можуть розгортатися за сценарієм, який передбачає: корекцію державної валютної політики з метою відновлення зростання цінової конкурентоспроможності економіки України, припинення падіння ефективного реального обмінного курсу; продовження політики скорочення та повної ліквідації заборгованості за заробітною платою та пенсіями (з одночасною індексацією) для забезпечення зростання реальних доходів працівників бюджетних установ та пенсіонерів; надходження траншів МВФ, Світового банку та інших запозичень, починаючи з листопада 2000 р.; виконання бюджетів по доходах і витратах; збереження жорсткого контролю за рівнем бюджетного дефіциту; поступове зниження ставки рефінансування НБУ; здешевлення кредитних ресурсів комерційних банків; послідовне та передбачуване для суб'єктів господарювання проведення грошово-кредитної та валютної політики НБУ, проведення заходів щодо підтримки ліквідності банків (повна узгодженість політики НБУ та Мінфіну); реформування енергетичного сектора економіки; збереження сприятливої для українського експорту зовнішньої кон'юнктури; вирішення проблеми енергопостачання та досягнення взаємовигідних домовленостей з імпортерами енергоресурсів щодо цін на сиру нафту та газ.

У разі розгортання подій за даним сценарієм можна очікувати повернення позитивних тенденцій I кварталу року щодо гармонізації макроекономічних відтворювальних пропорцій, що справить відповідний оздоровчий ефект на всі економічні процеси кінця 2000 та початку 2001 року.

Так, у вітчизняних товаровиробників за умови відновлення процесу росту цінової конкурентоспроможності зростуть реальні прибутки, а також їх кредитоспроможність. Це стане чинником росту кредитування суб'єктів господарювання, що відповідно підвищить мобільність підприємств при реагуванні

на позитивні сигнали ринку (зростання реальних фактичних доходів населення та зовнішнього попиту, активізація інвестиційної діяльності в Україні тощо).

За таких умов ріст валового прибутку нефінансових корпорацій у 2000 р. може становити більш ніж 9,1 %, а наявних доходів – 11,7 % (див. табл. 3), що разом із зростанням кредитування сектора суттєво збільшить оборот фінансових ресурсів підприємств. Це буде одним із найважливіших результатів макроекономічних змін 2000 р., оскільки сприятиме переходу економіки на етап стабільного економічного зростання в наступні роки.

Стосовно доходів домашніх господарств, то за нашими розрахунками, зростання реального обсягу нарахованої оплати праці відставатиме від росту реального ВВП, що трохи знизить рівень оплати праці у ВВП. Разом з тим позитивною тенденцією стане суттєве зростання змішаних доходів населення за рахунок росту доходів від індивідуальної діяльності як у традиційних галузях економіки (сільське господарство, будівництво, торгівля), так і за рахунок розвитку підприємництва в інших галузях, особливо в сфері послуг.

Крім того, фактичні доходи населення зростуть за рахунок виплати боргів минулих періодів із відповідним зменшенням заборгованості за заробітною платою та пенсіями. Все це має забезпечити стабільне зростання споживчого попиту та заощаджень населення до кінця року.

Для сучасного економічного стану країни важливою умовою економічного зростання є наступна послідовність росту наявних доходів за секторами економіки. Найбільше зростання наявних доходів має бути забезпечено в секторі нефінансових корпорацій, оскільки підприємства повинні мати фінансові ресурси не тільки для забезпечення економічного обороту поточного року, але й нагромадити інвестиції під оновлення виробництва в наступні роки.

Наступним сектором в ієрархії зростання реальних наявних доходів є сектор домашніх господарств. Збільшення реальних доходів населення забезпечить відповідність зростання попиту на споживчі товари і росту їх пропозиції на внутрішньому ринку (інвестування в виробництво споживчих товарів було найбільш потужним в останні роки).

Найменшими темпами мають зростати доходи фінансових корпорацій та сектора загального державного управління (ЗДУ), що гармонізує загальну секторну структуру наявних доходів.

Відносний перерозподіл доходів країни на користь нефінансових корпорацій та домашніх господарств відбудеться за умови зниження рівня первинних та наявних доходів сектора загального державного управління, причому це не означатиме скорочення прямих податкових платежів і реальних доходів консолідованого бюджету та позабюджетних фондів, а призведе в першу чергу до скорочення різниці між нарахуваннями платежів та їх фактичним перерахуванням до сектора ЗДУ, а також поліпшить загальну структуру використання ВВП.

У I півріччі 2000 р. порівняно з відповідним періодом 1999 р. (згідно з даними Держкомстату України) *в структурі використання ВВП* мало місце вагоме (на 13,2 %) підвищення реальних обсягів валового нагромадження основного капіталу за рахунок зростання інвестицій в основний капітал (на 21,2 %); зростання частки (на 2,9 % ВВП) та реальних обсягів (на 12,6 %) споживчих витрат домашніх господарств, а також незначне реальне зростання споживчих витрат державного сектора (на 0,8 %). Темпи зростання імпорту товарів та послуг перевищили темпи експорту товарів та послуг (118,3 % проти 114,5 %). Водночас суттєво скоротилися запаси матеріальних оборотних коштів (на 4,1 % ВВП).

Здійснена авторами оцінка структурних змін дещо відрізняється від офіційних статистичних даних. Так, реальний приріст споживчих витрат домашніх господарств відносно I півріччя 1999 р. складає 9,1 % (за рахунок менших темпів зростання споживання товарів власного виробництва – 103,5 %). Внаслідок цього частка споживчих витрат населення у ВВП підвищується лише на 2 відсотки. Крім того, на основі оцінки приросту запасів за даними фінансової звітності підприємств автори схиляються до думки щодо значно меншого обсягу їх скорочення (-1600 млн.грн, або – 2,2 % від ВВП)¹.

Зростання інвестицій в основний капітал було зумовлене рядом позитивних зрушень як в нормативному полі інвестиційної діяльності, так і в плані покращання фінансового стану суб'єктів господарської діяльності.

Позитивний вплив на інвестиційні процеси справили сприятливі зміни в законодавстві України, що відбулись у II півріччі 1999 року. Насамперед йдеться про Закон України від 15.07.1999 р. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів з метою стимулювання інвестиційної діяльності”, згідно з яким, зокрема, звільняються від оподаткування основні фонди, що вносяться в статутний фонд підприємства, зменшено рівень оподаткування операцій з окремими цінними паперами. Крім того, податковий облік підрядних будівельно-монтажних робіт переведено на касову основу, що сприяло поповненню фінансових ресурсів будівельних організацій, а також з 01.01.2000 р. не оподатковуються операції по продажу (передачі у власність) новозбудованого житла для проживання фізичних осіб.

Основним джерелом інвестицій в основний капітал в Україні залишаються власні кошти підприємств (70 %). Сприятлива кон'юнктура на внутрішньому та зовнішньому ринках України, як відмічалось вище, обумовила зростання попиту на продукцію галузей, що орієнтовані на кінцевого споживача та на експорт. Це відповідним чином позначилося на покращанні фінансових показників у реальному секторі економіки. У результаті фінансові заощадження підприємств нефінансового сектора в банківській системі за 6 місяців 2000 р. зросли на 18,5 % відносно

¹ Ймовірно є навіть зростання обсягу запасів, оскільки за всіма видами матеріальних оборотних коштів підприємств відносно початку року спостерігається номінальне зростання, а холдінговий прибуток, що розраховується по статті “виробничі запаси”, складає не більше ніж 300 млн. гривень.

початку року і склали 122,7 % відносно рівня аналогічного періоду минулого року, що було одним із факторів підвищення інвестиційної активності (за 8 місяців – 125,3 %).

Таким чином на початку 2000 р. суттєвий потенційний інвестиційний попит підприємств України значною мірою був результатом зростання фінансових ресурсів у господарських одиниць.

На жаль, не покращилась ситуація із кредитуванням інвестиційної діяльності (за цільовими вкладеннями): реальний обсяг кредитів, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання під інвестиційну діяльність на початок вересня 2000 р. складав 89 % від обсягів початку 1999 р., а в структурі наданих кредитів частка інвестиційних кредитів зменшилась на 3,1 % відносно початку 1999 р. і на 3,3 % відносно початку 2000 року. Головною причиною незначної частки інвестиційних кредитів є висока їх вартість для більшості підприємств. Натомість в I півріччі 2000 р. дещо покращилась структура освоєння інвестиційних кредитів – за рахунок кредитів вітчизняних комерційних банків підприємствами освоєно 2 % капітальних вкладень, тоді як за підсумками 1999 р. лише 0,8 відсотка.

У 2000 р. мало місце зниження фінансування капітальних вкладень. У структурі джерел фінансування інвестицій частка коштів бюджетів всіх рівнів зменшилась більш ніж на 2 % порівняно з 1999 р. (9,4 % від загального обсягу). За планом на 2000 р. передбачається дворазове зменшення централізованих інвестицій в основний капітал.

У I півріччі поточного року порівняно з відповідним періодом 1999 р. іноземні інвестиції до реального сектора економіки значно зросли (чистий приріст – понад 2 рази), але порівняно з відповідним періодом 1998 р. їхній приріст склав лише 79 відсотків. Основними перешкодами для іноземних інвесторів залишаються: нестабільність законодавства (в першу чергу податкового), низький платоспроможний внутрішній попит, зарегульованість і непрозорість відносин підприємств із органами виконавчої влади різного рівня тощо.

В поточному році, як відзначалося вище, відбувалася активізація споживчого попиту населення. Реальне зростання споживчих витрат домашніх господарств за 8 місяців 2000 р. відносно відповідного періоду минулого року, за попередніми оцінками, становило майже 13 %, що обумовлюється реальним зростанням грошових доходів у цьому секторі економіки. Крім того, сприятливі погодні умови 2000 р. дозволили домашнім господарствам отримати більший врожай сільськогосподарської продукції з присадибних ділянок, що вплинуло на зростання частки споживання відповідних товарів.

Незважаючи на спроби проведення адміністративної реформи в державному секторі економіки, споживчі витрати цього сектора у I півріччі 2000 р. не скоротилися. Крім того, зростання колективних витрат відбувалося вищими темпами, ніж індивідуальних. При цьому реальний обсяг колективних витрат

відносно відповідного періоду минулого року в структурі ВВП зріс, за попередніми оцінками, на 3,5 %, а обсяг індивідуальних затрат скоротився на 1,2 відсотка.

Рівень приросту запасів матеріальних оборотних коштів, що, за оцінкою, в I півріччі 2000 р. був на 0,6 % меншим ніж в минулому році (у I півріччі 1999 р. – мінус 1,6 % ВВП), був зумовлений в основному деяким зростанням імпорту товарів нафтогазового комплексу. Значний імпорт цих товарів був викликаний необхідністю відновлення відповідних запасів, які значно скоротилися на кінець 1999 року. Зростання обсягів випуску товарів в окремих галузях промисловості перевищило споживчий попит, що призвело до приросту залишків готової продукції на складах підприємств (зокрема, це характерно для товарів машинобудівної, легкої та харчової промисловості).

Чистий експорт товарів та послуг у I півріччі зберіг позитивне значення, але номінально скоротився. При цьому зростання експорту товарів та послуг становило 14,5 % відносно I півріччя 1999 р., а зростання імпорту – 18,3 відсотка. Найбільший приріст експорту товарів зафіксовано, як наведено вище, в базових галузях промисловості. В I півріччі зменшився експорт послуг у зв'язку зі зменшенням транзиту нафтогазової продукції через територію України. Зростання імпорту обумовлено головним чином збільшенням ввезення продукції паливної, хімічної та машинобудівної промисловості.

За нашою оцінкою розвитку економіки до кінця 2000 р. у структурі використання ВВП передбачаються наступні зміни:

частка кінцевих споживчих витрат зменшиться на 0,9 % (з 79,1 до 78,2 %), що в реальному обчисленні становитиме 101,5 % відносно обсягів 1999 р. (див. табл. 3). При цьому споживчі витрати населення зростуть на 3 %, а сектора загальнодержавного управління – скоротяться на 1,8 %;

рівень валового нагромадження зросте з 19,8 до 21,4 %, що забезпечить реальне його збільшення відносно попереднього року на 9,7 % (зростання нагромадження основного капіталу – 7,2 %). Приріст запасів матеріальних оборотних коштів становитиме 0,4 % від ВВП;

частка чистого експорту залишиться позитивною (0,4 % ВВП).

Основним фактором зростання споживчих витрат домашніх господарств буде збільшення наявного доходу в цьому секторі. В структурі споживання населення збережеться тенденція підвищення частки товарів власного підсобного господарства; зростатиме також частка товарів вітчизняного виробництва, що визначатиметься звуженням ринку імпортних споживчих товарів. Структурно зростуть витрати населення на платні послуги, що буде пов'язано із зростанням тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги зв'язку, розширенням платних послуг з навчання, медичного та юридичного обслуговування, збільшенням витрат на комп'ютерне обслуговування, ремонт оргтехніки тощо.

В структурі споживчих витрат державного сектора внаслідок здійснення адміністративної реформи більшою мірою скоротиться частка колективних

споживчих витрат: з 7,9 до 7,6 % ВВП (що в реальному обчисленні становитиме 96,4 % від обсягів 1999 р.). У сфері індивідуальних послуг дещо збільшиться бюджетне фінансування державних медичних та навчальних закладів, що компенсує скорочення цих послуг в цілому за рік, тому зниження становитиме лише 0,4 % від обсягів минулого року.

Позитивна величина приросту запасів зумовлюється в основному необхідністю відновлення стратегічних ресурсів держави, зокрема продукції сільського господарства (в першу чергу зерна) та нафтогазового комплексу.

Зміни в секторній структурі капіталоутворення будуть характеризуватися позитивною тенденцією підвищення частки нагромадження основного капіталу сектора нефінансових корпорацій, яка в 2000 р. може зрости ще на 2,7 % і скласти 83,2 % від валового нагромадження основного капіталу в цілому (17,6 % ВВП).

Позитивні зрушення в інвестиційних процесах нефінансового сектора забезпечуються, в першу чергу, за рахунок покращання фінансового стану в основному секторі економіки, що позначиться на зростанні реального рівня його заощадження. Якщо в 1999 р. заощадження нефінансового сектора, за попередніми оцінками, становили близько 40 % відносно реалізованих інвестицій, то в 2000 р. очікується підвищення цієї частки до 41,6 відсотка. Реальний приріст заощадження (наявного доходу) у нефінансовому секторі в 2000 р. відносно 1999 р. може становити 11,7 % (див. табл. 3). Допоміжним чинником зростання інвестицій в 2000 р. буде збільшення на 10–11 % реального рівня кредитування економіки. За умов недовіри комерційних банків до державних цінних паперів при одночасному зростанні кредитоспроможності підприємств збільшиться кредитування сектора нефінансових корпорацій. Певні очікування щодо фінансування суб'єктів малого бізнесу пов'язуються з банком, який створюється за сприяння Європейського банку реконструкції та розвитку і має розпочати свою діяльність вже найближчим часом.

Централізовані капітальні вкладення державного сектора у виробничу сферу разом з інвестиціями у бюджетну сферу будуть планомірно скорочуватись, і в 2000 р. можуть скласти лише 50 % від рівня 1999 року. Брак фінансових ресурсів у державному секторі при значних внутрішніх та зовнішніх боргах зумовить скорочення бюджетного інвестування.

У 2000 р. порівняно з 1999 р. можна очікувати збільшення притоку прямих іноземних інвестицій. Продовжиться тенденція зростання тієї частки іноземних інвестицій, які є джерелом інвестицій в основний капітал економіки. При цьому подальшому залученню іноземних інвестицій сприятиме також переведення бухгалтерського обліку суб'єктів підприємницької діяльності на нові (наближені до європейських) стандарти. Перехід на нові стандарти бухгалтерського обліку має відбуватися до 1 січня 2001 року.

Індивідуальне житлове будівництво домашніх господарств у 2000 р. продовжуватиме зростати за рахунок збільшення заощаджень з доходів, отриманих як у легальному, так і в тіньовому сегментах економіки.

Таким чином, за оцінкою, структура використання ВВП буде характеризуватися тенденціями нерівномірного зростання його складових, що призведе до зниження частки споживчих витрат, значного підвищення частки інвестиційних витрат та помірного зростання частки чистого експорту.

Тенденції показників використання ВВП у 2000 р. (особливо рівня нагромадження основного капіталу) будуть вирішальними для процесів відтворення ВВП у подальшій перспективі. Саме в цьому році може відбутись закладення передумов майбутнього економічного зростання.

Активізації інвестиційної діяльності в найближчій перспективі сприятиме ряд регулюючих заходів Уряду: зменшення рівня оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, спрощення процедури звітності суб'єктів малого та середнього бізнесу, відміна практики беззаперечного списання коштів із рахунків підприємств у разі наявності податкової заборгованості, удосконалення амортизаційної політики, створення умов для розвитку фондового та страхового ринку, законодавче врегулювання питань захисту заощаджень громадян, приватизація привабливих для інвесторів підприємств, створення Українського банку реконструкції та розвитку тощо.

Таким чином, у IV кварталі 2000 р. можна відновити процес гармонізації розподілу секторних доходів і забезпечити формування більш гармонійної структури відтворення ВВП лише за умови корекції макроекономічної політики Уряду, яка забезпечуватиме відповідну ієрархію зростання реальних доходів секторів економіки із використанням податково-бюджетних та монетарних заходів.

Висновки. Призупинення темпів падіння реального ВВП, пожвавлення в економіці України, що почалося в промисловості з травня 1999 р., а в економіці в цілому – з вересня 1999 р., було обумовлене позитивним впливом таких економічних чинників:

- покращанням зовнішньоекономічної та внутрішньоекономічної кон'юнктури;
- зростанням цінової конкурентоспроможності економіки внаслідок реальної девальвації гривні із одночасною гармонізацією цінового перерозподілу доходів між галузями економіки;
- покращанням фінансового стану підприємств (по причині вищезазначеної реальної девальвації гривні, перевищення інфляції над зростанням цін виробників та зростанням масштабів виробництва);
- збільшенням оборотних коштів підприємств із відповідним впливом на зростання реальних депозитів підприємств в національній та іноземній валюті;
- подальшим зниженням кредитних ставок;
- скороченням потоків сукупних кредитних ресурсів на поточні державні потреби держави, їх переорієнтація на кредитування реального сектору економіки,

що призвело до зростання реального кредитування суб'єктів господарювання в національній та іноземній валюті (щоправда головним чином на поточні потреби);

- розширенням сукупного попиту населення як результату скорочення державних боргів за заробітною платою та пенсіями.

В той же час продовжується дія чинників, що гальмують економічний розвиток України:

- зберігається високий рівень нарахованих податків, що призводить до продовження практики ухилення від оподаткування;

- зберігається дефіцит оборотних коштів підприємств внаслідок збереження деформацій в розподіленні доходів між сектором нефінансових корпорацій та сектором загального державного управління;

- зменшення цінової конкурентоспроможності підприємств починаючи з лютого 2000 р.;

- низький рівень валютних резервів НБУ;

- втеча капіталу;

- низький технологічний рівень переважної більшості виробництв;

- збереження значного впливу монопольних інтересів на ціновий перерозподіл прибутків між галузями економіки;

- недостатній розвиток малого та середнього бізнесу;

- висока енергоємність економіки України та її залежність від енергопостачання з інших держав;

- висока залежність економічного розвитку України від кредитів міжнародних фінансових організацій та виплати боргів за раніше отриманими кредитами;

- значне відставання України від розвинених країн в розвитку наукоємних інформаційних та високих технологій.

З огляду на якісні зміни в економічній системі України актуальним для України залишається активізація державного регулювання секторних відтворювальних пропорцій в обороті ВВП, приведення їх у відповідність до моделі економічного зростання.

Таким чином, серед тактичних та стратегічних напрямків макроекономічної політики Уряду в 2000 р. має бути:

- вирішення проблеми врівноваження (за обсягами і часовим розподілом) платежів по виплатах та обслуговуванню державного боргу;

- зниження вірогідності виникнення форс-мажорних обставин, включаючи недостатнє енергозабезпечення країни;

- зменшення податкового тиску та підвищення ефективності роботи податкових механізмів;

- збереження балансу бюджетних доходів та витрат із одночасним підвищенням їх ефективності;

• врегулювання процесу девальвації національної валюти та дефляції ВВП з метою відновлення росту цінової конкурентоспроможності економіки України відносно основних її партнерів (зростання реального ефективного обмінного курсу долару США)¹;

- повне погашення державних боргів із заробітної плати та пенсіях;
- монетарна підтримка розширення кредитування суб'єктів господарювання;
- зростання обов'язковості агентів щодо виконання платежів та контрактів;
- зменшення рівня монополізації ринків, а також усунення всіляких бар'єрів для входження на них шляхом створення рівних конкурентних умов для всіх товаровиробників;
- підвищення рівня корпоративного управління та захищеності прав власників тощо.

¹ За розрахунками Інституту достатньо мати індекс реального курсу лише на рівні 1,009 %, щоб забезпечити ріст реального ефективного обмінного курсу на 2,5 відсотка.